

**SKOLPORTENS PUBLIKATIONSSERIE FÖR
DOKUMENTERAT UTVECKLINGSARBETE**

**FYSISK MILJÖ SOM
GRUND FÖR ARBETSRON
I KLASSRUMMET
EN FÖRÄNDRING AV
BILDSALENS FYSISKA
MILJÖ FÖR ATT ÖKA
ARBETSRON I
KLASSRUMMET**

FÖRFATTARE:

Myriam Biondi Molina

SKOLPORTEN

UTVECKLA SKOLAN

2/2024

SAMMANFATTNING

ARTIKELN BESKRIVER EN förändring av bildsalens fysiska miljö för att öka arbetsron och elevernas koncentrationsförmåga i årskurs 3. Grunden till projektet var en elevenkät som visade elevernas åsikter om vad som behövdes för att kunna öka fokus under lektionstid. Projektet startades på grund av problematiken som uppstod när bildundervisningen försökte möta klassernas olika behov. Bildsalens statiska miljö förhindrade undervisningens flexibilitet vilket hämmade elevernas koncentrationsförmåga och engagemang. Utifrån informationen från elevenkäter och inblandade lärare för årskursen påbörjades en förändring i bildsalens möblering och organisation. Resultatet har bland annat lett till elever som tagit eget ansvar över sitt beteende samt en ökad arbetsro och koncentrationsförmåga hos eleverna i bildsalen.

Myriam Biondi Molina är bildlärare åk 2–6 på Sigfridsborgskolan i Nacka kommun.
E-post: myriam.biondimolina@nacka.se

Denna artikel har den 28 oktober 2024 accepterats för publicering i Skolportens artikelserie för dokumenterat utvecklingsarbete.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens serie för dokumenterat utvecklingsarbete, "Utveckla skolan": www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Syfte och frågeställning	7
METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
Placering och anpassningar	9
Trygghet.....	10
Sinnen	10
RESULTAT OCH DISKUSSION	13
REFERENSLISTA	15
BILAGA	17

INLEDNING

I 5 KAPITLET, 3 § av skollagen (SFS 2010:800) står att skolmiljön ska erbjuda trygghet och studiero för eleverna. Det står även i läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (Skolverket 2019) att eleverna ska få uppleva en ”god miljö för utveckling och lärande”. Med andra ord förväntas skolmiljön erbjuda rätt förutsättningar till lärande men det framstår dessvärre inte på ett konkret sätt hur denna miljö ska utformas. Detta kan i sin tur leda till tolkningar som resulterar i skolmiljöer som inte uppfyller sin funktion utifrån styrdokumentets premisser.

En gemensam miljö som exempelvis bildsalen gästas av olika årskurser vilket

innebär att olika konstellationer av barn med individuella bakgrunder och behov delar samma miljö. Bildundervisningen behöver alltså nå varje enskild elev oavsett ålder eller egna förutsättningar på ett systematiskt sätt. Viktiga faktorer som läroplanen betonar (Skolverket 2019) är trygghet och arbetsro, vilka förhoppningsvis kan uppnås genom att noggrant planera en anpassad bildundervisning. Problematiken uppstår när lärarens flexibla och anpassade insatser förväntas samarbeta med bildsalens fysiska miljö.

För att göra den fysiska miljön till en samarbetande faktor i undervisningen skapades ett projekt som genomfördes med fyra parallella klasser i årskurs 3.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

SYFTET MED DEN här artikeln är att beskriva hur bildsalens fysiska miljö ändrades höstterminen 2023 för att öka arbetsron under bildundervisningen i årskurs 3 på Sigfridsborgskolan i Nacka kommun.

Den frågeställning som avses besvaras i den här artikeln lyder:

- ★ På vilket sätt påverkar bildsalens fysiska miljö elevernas arbetsro och koncentrationsförmåga?

METOD OCH GENOMFÖRANDE

PROJEKTET INLEDDES MED att samla in information om eleverna angående de utmaningar som fanns i varje klass, såsom bristande koncentrationsförmåga och olika diagnoser. Detta skedde utifrån överlämningsamtal med klasslärarna samt uppdateringar av speciallärare och specialpedagoger om olika diagno-

ser och särskilda behov i klasserna. När eleverna var tillbaka i skolan från sommarledigheten 2023 fick de svara på en elevenkät för att ta reda på vad som underlättar arbetet i bildsalen utifrån deras perspektiv. Elevenkäten innehöll tre trygghetsfrågor kopplade till effektivt arbete i bildsalen (se bilaga).

PLACERING OCH ANPASSNINGAR

NÄR ENKÄTERNA HADE samlats in var det dags att sammanställa och kartlägga. Ett gemensamt enkätsvar i de fyra parallella klasserna var att många elever önskade att få möjligheten att sitta själva i tystnad för att kunna koncentrera sig. Dessutom fanns det ett stort antal elever som uttryckte behov av rörelse under arbetsprocessen. Enkäten visade även att en del elever känner trygghet av att få sitta med sina klasskamrater, då de får möjligheten att hjälpa varandra att hitta inspiration till skapandet.

För att kunna tillfredsställa elevernas önskemål organiserades det fysiska rummet först. Möblerna placerades ut strategiskt för att möta de behov eleverna uttryckte i enkäten. Borden spreds ut och hela salen utnyttjades, exempelvis i hörnen, nära dörren, i mitten av bildsalen samt längst fram och bak i salen. Att kunna sitta längst bak var en önskan som upprepades i varje klass eftersom eleverna ser en trygghet i att kunna ha ryggen mot väggen. Några bord grupperades i olika konstellationer och andra placerades enskilt. Sedan utsågs fasta sittplatser till eleverna med hänsyn till både enkätens resultat och att placeringen skulle fungera med dynamiken inom varje klass på bildlektionerna. Enligt Björklid (2005) blir den fysiska

miljön en givande lärmiljö när den ger möjlighet till barns interaktioner och samtidigt skapar utrymme till lugn och ro. Med detta i åtanke samt enkätens resultat skapades även extra platser som var frivilliga att använda utifrån elevernas aktuella behov och önskemål vid varje bildlektion. Följande fysiska miljöer skapades:

Tysta hörnan: I en av bildsalens hörna skapades en ”tyst hörna” med avskärmade sittplatser där eleverna kunde arbeta ostört från varandra och från resten av klassen. Vid varje plats fanns det hörselkåpor och egen timer så att de kunde bestämma själva hur länge de skulle sitta där.

Bord för samarbete: För de som gärna ville interagera eller samarbeta med andra skaffades ett större, runt bord där man kunde sitta med andra klasskamrater och ta hjälp av varandra. Att bordet var runt skulle förenkla kommunikationen mellan eleverna och öppna upp möjligheten att kunna se på varandras arbete.

Ståbord: Det placerades ut två höga bord för de elever som ville arbeta stående och samtidigt kunna röra på sig.

Eftersom ett stort antal elever uttryckte svårighet med att sitta stilla skapades en hylla med material som

eleverna fick låna när de kom till bildsalen. Materialet fungerade som hjälpmedel för att stimulera koncentrationen och underlätta arbetet. I hyllan fanns det pilatesbollar att sitta på, stora kuddar om man föredrog att sitta på golvet, balansbrädor att stå på eller att ha under bordet samt gummiband som man sätter på pallens ben för att få fotstöd. Enligt Björklid

(2005) finns det en ömsesidig inverkan mellan individ och miljö som förklarar individens beteende i sin omvärld. Författaren förklarar att utifrån ett skolperspektiv kan olika objekt som exempelvis kuddar och flyttbara bord främja ett positivt samspel mellan den fysiska miljön och elevers handlingar.

TRYGGHET

I ENKÄTEN FRAMGICK att när eleverna hämtade bildmaterial ledde det till trängsel och därmed otrygghet. Att sitta nära bänken där alla hämtar och lämnar material visade sig vara krävande för vissa elever på grund av oljud och ständig rörelse. Med detta i åtanke öppnades två stationer med ett stort utrymme mellan varandra för att undvika trängsel. Dessa stationer var bildsalens vagnar som på ett enkelt sätt kunde lastas med dagens material och rullas fram till avsedd plats. Stationerna placerades på strategiska platser så att varken den tysta hörnan eller eleverna som önskade att sitta i lugn och ro skulle drabbas av rörelsen och oljudet som dessa stationer brukar medföra. Dessutom numrerades alla bord och på så sätt kunde man dela in varje klass i två grupper vid hämtning av material. Första gruppen (bord 1 till bord 8) hämtade material från den röda vagnen. Andra gruppen (bord 9 till 16) hämtade material från den vita vagnen. Dock fick den andra gruppen vänta tills den första gruppen hade hämtat klart sitt material.

Ännu en utmaning som lyftes i enkäten var den tid som eleverna behövde vänta för att få hjälp av

läraren. Att vänta en längre tid med en uppräckt hand ledde till situationer som störde arbetsron, såsom prat och bus mellan eleverna. Av denna anledning skapades ett system som underlättade handuppräckningen och ökade arbetsron i klassrummet. Genom att placera ut en tvåsidig cirkel som är grön på ena sidan och röd på den andra, kunde barnen visa läraren om de behövde stöd eller inte. Dessa cirkel fanns vid varje sittplats när eleverna kom in i bildsalen. Om eleven valde att visa den gröna sidan uppåt betydde det att eleven inte hade behov av hjälp. Om eleven å andra sidan vände cirkeln så att den röda sidan visades, behövde läraren ge stöd och vägledning till eleven. När cirkeln var röd behövde inte eleven räcka upp handen och därför kunde eleven fortsätta arbeta i väntan på hjälp. De Jong (2010) hävdar att individen väljer en specifik handling men att det är den fysiska miljön som antingen möjliggör eller förhindrar dess genomförande. Påverkande faktorer som skapar dessa förutsättningar är till exempel materialtillgänglighet, grad av självständighet som eleverna upplever, möblering och även inredning (ibid.).

SINNEN

ENKÄTENS SISTA FRÅGA belyste att en stor andel av eleverna behövde hjälp med att kunna koncentrera sig bättre. Därför var det nödvändigt att ta reda på hur elevernas koncentrationsförmåga fungerade i andra sammanhang med hjälp av de lärare som har varit kopplade till dessa elever. På överlämningsmötet, som är ett forum där relevant information om

klasserna lämnas över, återkom det att eleverna kunde visa brist på intresse och engagemang och att det största problemet var att få eleverna att fokusera på sitt arbete. Enligt Valsö och Malmgren (2019) har sinnesintrycket i den fysiska miljön en stor inverkan på barnens koncentrationsförmåga. Barnens hjärna har inte utvecklats färdigt och därför är det svårare för

dem att hålla fokus jämfört med vuxna. Utifrån det här perspektivet blev nästa steg att uppmärksamma bildsalens sensoriska faktorer som kunde påverka elevernas koncentrationsförmåga. Bildsalens fysiska miljö skannades därför av för att identifiera påverkande faktorer.

Antal saker som var uppsatta på väggarna skalades av för att minska synintrycken i salen. För att en skylt skulle hänga kvar på väggen, krävdes att man ofta relaterade till den i undervisningen. Det skulle vara material som kontinuerligt användes och som hade ett pedagogiskt ändamål. Uppsatt material sorterades ut efter syfte, det vill säga att skyltar som handlade om exempelvis betygskriterier eller färglära sattes upp på olika platser för systematikens skull. Skyltar och visuellt material hade samma typsnitt och lugna färger som matchade med varandra. Enligt Skolverket (2024) borde läraren tänka igenom det som ska sättas upp på väggarna eftersom för mycket synintryck gör att eleverna tappar fokus på undervisningen. Tebelius Bodin (2017) förklarar att hjärnan behöver tänka och uppmärksamma på samma gång vilket blir svårt när det finns mycket intryck som hjärnan behöver ignorera.

En känslig faktor för många elever är hur starkt ljuset är i bildsalen, därför släcktes lampan ner när eleverna kom in i bildsalen. Eleverna fick smyga in till sina respektive platser i tystnad och samtidigt visades en kort film på skärmen som hade för syfte att väcka elevernas tankar och funderingar inom det området man skulle arbeta med. Filmerna visade olika konstprojekt gjorda av ovanliga medel, som till exempel en fågel gjord av diverse prylar tagna från konstnärens vardagsrum eller ett landskap gjort av kläderna från tvättstugan. Skapandet i filmerna presenterades på ett lekfullt sätt vilket öppnade möjligheten att kunna analysera grundläggande kunskaper inom konst på

ett avslappnat sätt. När filmen visats klart tändes lamporna med halvstyrka och då kommenterade vi filmen tillsammans. Beroende på filmens innehåll togs det fram olika relaterade objekt som skickades runt så att eleverna kunde känna eller lukta på, till exempel en liknande fluffig kudde som konstnären använde sig av i sin skapelse. Sedan tändes lamporna med helstyrka när genomgången började för att markera att ett nytt lektionsmoment skulle börja. Detta gjordes i början av varje lektion med alla klasser i årskurs 3 för att hjälpa eleverna att komma i ordning och styra in deras tankar på bildlektionen. Enligt Björklid (2005) blir den fysiska miljön mer intressant när den erbjuder olika sensoriska upplevelser. Faktorer som synintryck, ljud och lukt har också en stor påverkan i hur inläringen stimuleras eftersom alla sinnen används i mötet med den fysiska miljön (ibid.). Wallberg (2019) för sin del, framhåller vikten av att börja lektionerna med en form av upprepade handlingar som förbereder hjärnan för ämnet. Dessa ritualer underlättar övergångar mellan ämnen och hjälper eleverna att landa i klassrummet (ibid.).

Att ta nytta av en naturlig resurs som solljus var också en del av projektet. I bildsalen finns det ett stort fönster som släpper in solljus om man inte drar ner rullgardinerna. De som satt bredvid fönstret fick mer naturlig belysning än artificiell och vice versa. Ett ståbord stod bredvid fönstret ifall eleverna föredrog att jobba med solljus, det andra ståbordet stod på andra sidan där solljuset inte är lika starkt.

RESULTAT OCH DISKUSSION

ORGANISATIONEN AV DET fysiska rummet fungerade som grund och startpunkt för alla andra förändringar som skulle genomföras senare. Möbleringen skapade hörnor och öppna ytor som utnyttjades för att skapa sittplatser med olika förutsättningar. Elevernas placering i rummet utgick från deras önskemål och matchade samtidigt mina behov i ledarskapet. Den tydligaste och största konsekvensen av miljöförändringen var ett lugnare klimat på lektionerna. Muntliga utvärderingar med klasserna visade att eleverna kände sig sedda och uppskattade samt att de kunde ta ansvar över sin arbetsmiljö. De kunde känna stolthet när de insåg att deras förslag togs på allvar vilket uppmuntrade deras lust att lyckas med skoluppgifterna och därför blev de mer villiga till samarbete. Resultatet blev mer koncentrerade elever med större arbetsglädje vilket ledde till en stor förändring i arbetsron i bildsalen.

Placeringen av materialstationerna, samt medföljande rutin på hur hämtningen skulle ske, fick ett positivt bemötande av eleverna. Ändringen underlättade momentet genom att effektivisera processen och minska trängseln, vilket resulterade i en lugnare och tryggare start på den skapande verksamheten. Denna lugna stämning ledde till att eleverna kunde hålla koncentrationen i högre grad än tidigare.

När bildsalsväggarna tömdes på onödigt material ökade elevernas fokus som per automatik. Eleverna upplevdes som mer närvarande och mindre stressade vid genomgångar vilket visades genom att de ställde fler fördjupande frågor än tidigare. Eleverna hann dessutom längre i sitt arbete på lektionerna delvis eftersom de kunde fokusera bättre när distraherande faktorer hade försvunnit.

Eleverna i allmänhet visade sig glada och villiga att arbeta under lektionstid. Antal incidenter i bildsalen minskade dramatiskt och fritidspersonal som brukade

följa med vissa klasser till bildsalen kände inte behovet av att fortsätta göra det. Muntliga utvärderingar visade att eleverna, oavsett egna förutsättningar, tyckte att det var spännande med alla möjligheter som erbjöds i bildsalen. De uppskattade att kunna känna makten att välja ett eget arbetssätt i en anpassad miljö som tog hänsyn till deras behov. En separat utvärdering med elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar visade att de uppskattade att hela klassen hade samma möjligheter eftersom det blev enklare för dem att jobba. Eleverna med särskilda behov kände med andra ord att de var precis som resten när miljön hade ändrats för eleverna generellt, istället för att göra personinriktade anpassningar som kunde uppfattas som särbehandlande.

Hur rummet organiserades hade en stor påverkan i elevernas känsla av välmående och trivsel, vilket naturligtvis inte kom per automatik. Att göra alla förändringar krävde mycket jobb och tid eftersom eleverna behövde lära sig nya rutiner och dessutom vänja sig vid en helt ny struktur. Även om de flesta elever anpassade sig fort till förändringarna fanns det ett mindre antal elever som behövde längre tid att vänja sig. Det gällde att stå fast vid rutinerna och förklara varför vi gjorde som vi gjorde. Med tydlighet och ett konsekvent agerande arbetades det fram en vana. Så småningom visade majoriteten av eleverna att de behärskade det nya arbetssättet och bildsalen präglades av en mycket större arbetsro än vad både lärare och elever hade upplevt tidigare. Detta uppmuntrade de elever som fortfarande inte hade kommit in i de nya rutinerna att härma gruppens beteende och på så sätt vara en del av lugnet.

Att kunna skapa den fysiska miljön som klasserna behövde krävde dessutom tillgång till materiella resurser. Extra material som exempelvis ståbord, kuddar och sittbollar var viktiga komponenter i det här

projektet och behövde därför skaffas. Bildämnet har en begränsad budget som spenderas på material för eleverna vilket dessvärre innebär att det inte finns utrymme för extra kostnader. Lösningen då var att införskaffa materialet genom att billigt handla på loppsmarknader och genom gåvor.

När stödmaterialet hade skaffats dök en oförutsägbar problematik upp. Även om en minoritet av eleverna som svarade på enkäten hade önskat sig stödmaterial som kuddar och bollar, visade det sig att fler hade behov av dessa. Komplikationen handlade inte längre bara om ekonomiska hinder utan även om att avgöra var man skulle sätta upp gränsen för elevernas önskemål. Att eleverna väljer att sitta på en studsboll är lockande och roligt, därför kunde det bli förvirrande för dem att veta om det handlade om ett faktiskt behov eller bara om en önskan. En möjlighet var att låta eleverna med diagnoser ha förtur till hjälpmaterialet men att särbehandla NPF-eleverna var ingen funktionell lösning. Eftersom det här projektet inte förväntades visa positiva resultat på kort sikt spenderades tid på att utveckla elevernas förståelse om behov. Ett parallellt scenario som handlade om elever med synproblem presenterades och gruppdiskussioner startades för att kunna reflektera djupare.

Om hjälpmaterialet var ett begränsat antal glasögon, vilka elever skulle då ha förtur till dem? De som hade tyckt att det var roligt att använda glasögon eller de som behövde glasögon för att kunna se bättre? Eleverna delade intressanta tankar med varandra och förmågor som förståelse och empati övades regelbundet. Problemet med studsbollarna och kuddarna blev så småningom avdramatiserat och eleverna kunde lättare ta ställning till hur de får stödmaterialet att räcka till.

Bildsalen blev en demokratisk plats där elevernas åsikter togs på allvar. En lugnare lärmiljö som motarbetar negativa känslor som stress, visades gynna både läraren och elever. Som avslutande tankar kan det be-lysas att det här projektet blev framgångsrikt tack vare att elevernas upplevelser prioriterades. Grunden till hela förändringen låg mestadels i att ta reda på vad som underlättade elevernas arbete och ökade deras koncentrationsförmåga utifrån ett barns perspektiv. Eleverna kunde föreslå egna lösningar till deras problematik vilket jag menar utvecklade deras reflektionsförmåga. Detta resulterade inte bara i ett smidigare samarbete mellan elev och lärare utan även i en vilja att ta ansvar över sitt eget beteende i bildsalen.

REFERENSLISTA

- ★ Björklid, P. (2005). *Lärande och fysisk miljö – En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Liber. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65672a/1553959802507/pdf1827.pdf> [2024-06-25]
- ★ De Jong, M. (2010). Förskolans fysiska miljö. I: Riddersporre, B. & Persson, S. (red.). *Utbildningsvetenskap för förskolan*. Natur & Kultur.
- ★ SFS 2010:800. *Skollag*. Utbildningsdepartementet. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800 [2024-06-04]
- ★ Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*. Skolverket. <https://www.skolverket.se/getFile?file=4206> [2024-06-05]
- ★ Skolverket (2024). *Så skapar du en god lärmiljö i klassrummet*. Skolverket. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sa-skapar-du-en-god-larmiljo-i-klassrummet> [2024-07-10]
- ★ Tebelius Bodin, A. (2017). *Vad varje pedagog bör veta om hjärnan, inlärnin g och motivation*. Hjärna Utbildning.
- ★ Valsö, M. & Malmgren, F. (2019). *Fysisk Lärmiljö*. Studentlitteratur.
- ★ Wallberg, H. (2019). *Lektionsdesign: en handbok*. (Första upplagan). Gothia fortbildning.

BILAGA

Namn:	Klass:
På vilket sätt jobbar du bäst? Jag jobbar bäst: ☐ Ensam ☐ Med någon annan ☐ I grupp 	Var i bildsalen kan du koncentrera dig bättre? Jag kan koncentrera mig bättre när jag sitter: ☐ nära tavlan (längst fram) ☐ längst bak i salen ☐ nära dörren ☐ nära fönstret ☐ i en hörna ☐ mellan andra klasskamrater ☐ alla platser funkar
Finns det något annat som du behöver för att kunna arbeta i lugn och ro? _____ _____	

SKOLPORTEN